

Skammtafræði 2

①

Afstæðar jöfnur

Fjöleindakerti

Rafsegulsúid

Hreyfijöfnur fyrir Lorentz-öbreytanlag Kerfi

Jafna Schrödingers er ekki leidd út frá Jöfnu Newtons

Tilrauna Staðreyndir

Tilgáta um hreyfijöfnu

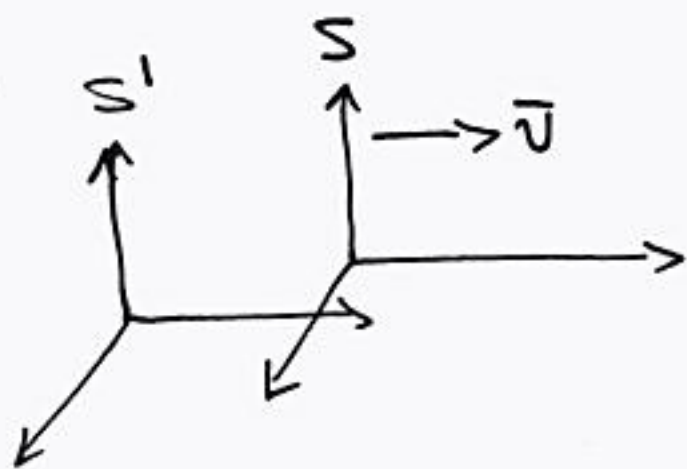
Samamburður við tilreunir

Hvers vegna viljum við ~~Stöða~~ Lorentz-öbreytanl. framsetu.

- * Viljum skilja hvað þotist við Schrödinger lýsinguna, hverjar eru takmarkanir þennar?
- * Betri skilningur á skammtafr. og lýsingu Schrödingers
- * Lorentz-öbreytanl. lýsing... hvað svo?

Galilei-öbreytanleiki — frjals eind

(2)

$$\begin{aligned} \bar{x}' &= \bar{x} + \bar{v} \cdot t \\ \bar{p}' &= \bar{p} + m\bar{v} \end{aligned}$$

$$E = \frac{p^2}{2m}$$

$$E' = \frac{p^2}{2m} + \bar{p} \cdot \bar{v} + \frac{m v^2}{2} = \frac{(p')^2}{2m}$$

↑ orkan er óbreytanleg $E = E'$

Gildir líka almenn

$$H = H(x, p) \quad \dot{x} = \frac{\partial H}{\partial p} \quad \dot{p} = -\frac{\partial H}{\partial x} = 0$$

$$\Rightarrow H = H(p)$$

Tilrauna undir stöður
t.d. $E = \hbar \omega \dots$

í gegnum stömmu-
kröfur $[\hat{x}, \hat{p}] = i\hbar$
leida til hreyfijöfnu fyrir
bylgju föll í x, t -rúmi

$$i\hbar \partial_t \psi(x, t) = \frac{1}{2m} (-i\hbar \nabla)^2 \psi(x, t)$$

Frjólta Schrödinger jafnan

Sannreynd afur í tilraunum

Heildarorka Lorentz-ábreytanlegrar
eindar er

$$E = \sqrt{p^2 c^2 + m^2 c^4}$$

Því getu okkur dattid í hæg
ýmsar aðferðir t.þ.a. finna
samsvarandi kröfjörnu

Sumar getu lýst einhverjum
fyrirbærum í náttúrunni, en
öðrar engum

3

1. tilraun

Notum eins og fyrir
Schrödingerjöfnuna

$$E \rightarrow i\hbar \partial_t, \quad \vec{p} \rightarrow -i\hbar \vec{\nabla}$$

$$\text{og } E = \sqrt{p^2 c^2 + m^2 c^4}$$

Hvað þá með

$$i\hbar \partial_t \psi = H\psi = \sqrt{m^2 c^4 - \hbar^2 c^2 \nabla^2} \psi$$

Jafna af óendanlegri
gráðu $\rightarrow$ óstaðbundið
upphafs stílgrófi erfið

Skodum aðra útfærslu

Bylgjufall eða jöfnu má
skóða í skriðþungarúminu

$$\psi(\bar{x}, t) = \frac{1}{(2\pi\hbar)^3} \int d\bar{p} e^{\frac{i\bar{p}\cdot\bar{x}}{\hbar}} \psi(\bar{p}, t)$$

Jafna Schrödinger's uæri þá

$$i\hbar \partial_t \psi(\bar{p}, t) = \frac{p^2}{2m} \psi(\bar{p}, t)$$

og því dytti okkur í hug ærýna

$$i\hbar \partial_t \psi(\bar{p}, t) = \sqrt{p^2 c^2 + m^2 c^4} \psi(\bar{p}, t)$$

Ef við unnum þessu
þessa jöfnu til baka í
stærðrúmið fest: (4)

$$i\hbar \partial_t \psi(\bar{x}, t) = \int d\bar{x}' K(\bar{x} - \bar{x}') \psi(\bar{x}', t)$$
$$K(\bar{x} - \bar{x}') = \int \frac{d\bar{p}}{(2\pi\hbar)^3} e^{i\bar{p}\cdot(\bar{x} - \bar{x}')/\hbar} c \sqrt{p^2 + m^2 c^2}$$

Heildis afleiða jafna,
óstæðbundin

↑

Ef $\bar{x}$ er innan $\frac{\hbar}{mc}$ frá $\bar{x}'$
er K ekki smátt

↑
munur á meðhöndlun tíma
og rúm hnits

brýtur afst. orsaka samband

2. tilraun

5

notum $E \rightarrow i\hbar\partial_t$, $p \rightarrow -i\hbar\nabla$

en nuna

$$E^2 = p^2 c^2 + m^2 c^4$$

Vid munum greinilega
þurta að fast við
veikvæða orku!

$$\left(\frac{i\hbar}{c} \partial_t\right)^2 \psi(x,t) = \left(\frac{\hbar}{i} \nabla\right)^2 \psi(x,t) + m^2 c^2 \psi(x,t)$$

Eða

$$\left\{ \frac{1}{c^2} \frac{\partial^2}{\partial t^2} - \nabla^2 + \left(\frac{mc}{\hbar}\right)^2 \right\} \psi(x,t) = 0$$

Klassísk bylgjujafna
(skalar bylgja)
með massalið

Strengur með massa

Klein-Gordon jafnan

Víð munum að bylgjufjafnan er Lorentz-öbreytanleg

Eins er $(\bar{A}, \phi)$ fjörvígur og Klein-Gordon jafnan fyrir eind $\bar{i}$ rafsegulsviði er

$$\psi'(\bar{x}'t') = \psi(\bar{x}t)$$

$$\frac{1}{c^2} \left\{ i\hbar \partial_t - e\phi(\bar{x}t) \right\}^2 \psi(\bar{x}t) = \left\{ \left[\frac{\hbar}{i} \nabla - \frac{e}{c} \bar{A}(\bar{x}t) \right]^2 + m^2 c^2 \right\} \psi(\bar{x}t)$$

Annars stigs jafna

upphafs skilyrði

$\psi(\bar{x}t)$ og $\partial_t \psi(\bar{x}t)$

tvöfalt magn n.v. Schröd..

mun leita til andeinda

$$E = \pm c \sqrt{p^2 + m^2 c^2}$$

Stráumur og hleðsla

Nú vill svo til að

$$\partial_t \int d\bar{x} \psi^*(\bar{x}, t) \psi(\bar{x}, t) \neq 0$$

því er $\psi^* \psi$ ekki fúlkantlegt
sem líkinda þéttleiki

Athugið

$$-\hbar^2 \partial_t^2 \psi = m^2 c^4 \psi - \hbar^2 c^2 \nabla^2 \psi$$

$$-\hbar^2 \partial_t^2 \psi^* = m^2 c^4 \psi^* - \hbar^2 c^2 \nabla^2 \psi^*$$

marginföldum með ψ^* eða ψ
og finnum mismuninn

þá fæst

$$-\hbar^2 \partial_t \left\{ \psi^* \partial_t \psi - \psi \partial_t \psi^* \right\}$$

$$= -\hbar^2 c^2 \nabla \cdot \left\{ \psi^* \nabla \psi - \psi \nabla \psi^* \right\}$$

Berum saman við samfelldi-
jöfnuna

$$\partial_t \rho(\bar{x}, t) + \nabla \cdot \bar{j}(\bar{x}, t) = 0$$

þá sést að

$$\rho(\bar{x}, t) = \frac{i\hbar}{2mc^2} \left\{ \psi^* \partial_t \psi - \psi \partial_t \psi^* \right\}$$

$$\bar{j}(\bar{x}, t) = \frac{\hbar}{2im} \left\{ \psi^* \nabla \psi - \psi \nabla \psi^* \right\}$$

Eda með rafsegulsuði

⑧

$$\bar{j}(\vec{x}, t) = \frac{1}{2m} \left\{ \psi^* \left(\frac{\hbar}{i} \vec{\nabla} - \frac{e}{c} \vec{A} \right) \psi + \psi \left(-\frac{\hbar}{i} \vec{\nabla} - \frac{e}{c} \vec{A} \right) \psi^* \right\}$$

nett eins og fyrir jöfnu Schrödinger's, en nú er

$$\rho(\vec{x}, t) = \frac{1}{2mc^2} \left\{ \psi^* (i\hbar \partial_t - e\phi) \psi + \psi (-i\hbar \partial_t - e\phi) \psi^* \right\}$$

J er ekki líkindastraum þettleiki og ρ er ekki líkindaþettl.

$e\vec{j}$ ← hleðstraum þettleiki

$e\bar{j}$ ← rafstraum þettleiki

Fjölís ástand með veikvæða og jákvæða ortu

9

Í kerfi S : $p = 0$

$$\psi(\bar{x}t) = e^{-imc^2 t/\hbar}$$

ögn með massa mc^2

Áttugið að normum er ekki kassanormum hér

Í S' sem hreyft er með $-\bar{v}$ m.v. S er

$$\psi'(\bar{x}'t') = e^{i(\bar{p}\cdot\bar{x}' - E_p t')/\hbar} = \psi(\bar{x}t)$$

fjörvígur

$$\bar{p}\cdot\bar{x}' - E_p t' = -mc^2 t$$

$$E_p = \frac{mc^2}{\sqrt{1-v^2/c^2}}$$

$$\bar{p} = \frac{m\bar{v}}{\sqrt{1-v^2/c^2}}$$

$$\rho(\bar{x}t) = 1, \quad \rho(\bar{x}'t') = \frac{E_p}{mc^2}$$

$$\bar{j}(\bar{x}'t') = \frac{\bar{p}}{m} = \frac{\bar{p}c^2}{E_p} \rho(\bar{x}'t')$$

$$= \bar{v} \rho(\bar{x}'t')$$

rel. hraði

↑ þéttleiki

Neikvæð orka

$\bar{I}$ Σ með $\bar{p} = 0$

$$\psi(\bar{x}t) = e^{imc^2 t/\hbar}$$

$$\rightarrow \rho(\bar{x}t) = -1$$

$$\bar{J}(\bar{x}'t') = -\frac{\bar{P}}{m} = \frac{pc^2}{E_p} \rho(\bar{x}'t')$$

10
Eind með orku $-mc^2$ er andeind
með orku mc^2

Andeind með hraða $\bar{v}$
 $\rightarrow$ stráumur í hina áttina

Andeind er eind með orku $-E_p$
og skriðþunga $-\bar{p}$

Fyrir hlæða eind er formlegt sett á hleðsluna
(Skilgreint þannig)

Með rafsegulsuði

$$\frac{1}{c^2} \left[i\hbar + e\phi \right]^2 \psi^* = \left[\left(\frac{\hbar}{i} \bar{\nabla} + e\bar{A} \right)^2 + m^2 c^2 \right] \psi^*$$

ψ^* er lausn KG-jöfnunar með $-e$ og sama m

$$\rho(\bar{x}t) = -\rho_c(\bar{x}t)$$
$$j_c(\bar{x}t) = -j(\bar{x}t)$$

Charge-conjugate solution
Hæðlu samokka lausn

Lausnir má stæla með

$$\int \rho(\bar{x}t) d\bar{x} = \pm 1$$

tíma óháð

$$\int \rho(\bar{x}t) d\bar{x} = - \int \rho_c(\bar{x}t) d\bar{x}$$

Fyrsta stigs KG-jafna

SKilgreinum $\psi^0(\vec{r}, t) = \left\{ \partial_t + \frac{ie}{\hbar} \phi(\vec{r}, t) \right\} \psi(\vec{r}, t)$ ①

Þá verður KG $\left\{ \partial_t + \frac{ie}{\hbar} \phi \right\} \psi^0(\vec{r}, t) = \left[c^2 \left(\nabla - \frac{ie\vec{A}}{\hbar c} \right)^2 - \frac{m^2 c^4}{\hbar^2} \right] \psi(\vec{r}, t)$ ②

① og ② eru tengdar 1. afleiðujöfnur, þefugilðar KG

Inniðum

$$\left. \begin{aligned} \psi &= \frac{1}{2} \left\{ \psi^0 + \frac{i\hbar}{mc^2} \dot{\psi}^0 \right\} \\ \chi &= \frac{1}{2} \left\{ \psi^0 - \frac{i\hbar}{mc^2} \dot{\psi}^0 \right\} \end{aligned} \right\} \Rightarrow \begin{cases} \{i\hbar\partial_t - e\phi\} \psi = \frac{1}{2m} \left\{ \frac{\hbar}{i} \nabla - \frac{e}{c} \vec{A} \right\}^2 (\psi + \chi) + mc^2 \psi \\ \{i\hbar\partial_t - e\phi\} \chi = \frac{-1}{2m} \left\{ \frac{\hbar}{i} \nabla - \frac{e}{c} \vec{A} \right\}^2 (\psi + \chi) - mc^2 \chi \end{cases}$$

þær má gefa „samhverfan með“

(13)

$$\Psi(r,t) \equiv \begin{pmatrix} \varphi(r,t) \\ \chi(r,t) \end{pmatrix}$$

og

$$\tau_1 = \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix}, \tau_2 = \begin{pmatrix} 0 & -i \\ i & 0 \end{pmatrix}, \tau_3 = \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & -1 \end{pmatrix}$$

Pauli τ .....

$$i\hbar \partial_t \Psi(r,t) = \left\{ \frac{1}{2m} \left(\frac{\hbar}{i} \nabla - e\vec{A} \right)^2 (\tau_3 + i\tau_2) + mc^2 \tau_3 + e\phi \right\} \Psi(r,t)$$

Jafugild KG

EKKI spunaþéttir heldur liteslupþéttir

$$\rho(r,t) = |\varphi|^2 - |\chi|^2 = \Psi^\dagger \tau_3 \Psi$$

$$\rho = (\varphi^*, \chi^*) \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & -1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} \varphi \\ \chi \end{pmatrix} = |\varphi|^2 - |\chi|^2$$

Strömungsdichte

$$J(\vec{r}, t) = \frac{\hbar}{2im} \left\{ \Psi^\dagger \tau_3 (\tau_3 + i\tau_2) \nabla \Psi - (\nabla \Psi^\dagger) \tau_3 (\tau_3 + i\tau_2) \Psi \right\} - \frac{e\vec{A}}{mc} \Psi^\dagger \tau_3 (\tau_3 + i\tau_2) \Psi$$

Wiederholung ist ein

$$\tau_3 + i\tau_2 = \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ -1 & -1 \end{pmatrix}$$
$$\tau_3 (\tau_3 + i\tau_2) = \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 1 \end{pmatrix} = (\tau_1 + \tau_3)$$

Stromdichteverhalten

$$\int d\vec{r} \Psi^\dagger \tau_3 \Psi = \pm 1$$

sein Skalarprodukt im Feld

$$\langle \Psi | \Psi' \rangle = \int d\vec{r} \Psi^\dagger \tau_3 \Psi'$$

$$\tau_3^\dagger = \tau_3 \quad \tau_2^\dagger = -\tau_2$$

Hreyfi jafnan er

$$i\hbar \partial_t \Psi = H \Psi$$

með

$$H = \frac{1}{2m} \left(\vec{p} - \frac{e}{c} \vec{A} \right)^2 + e\phi + mc^2 \tau_3$$

$$H^\dagger = \frac{1}{2m} \left(\vec{p} - \frac{e}{c} \vec{A} \right)^2 + e\phi + mc^2 \tau_3$$

Nú er $(\tau_3 + i\tau_2)^\dagger = \tau_3 - i\tau_2$

og $\tau_3 (\tau_3 + i\tau_2) \tau_3 = \tau_3 + i\tau_3 \tau_2 \tau_3 = \tau_3 - i\tau_3 \tau_2 \tau_3 = \tau_3 - i\tau_2$

þess vegna

$$\langle \Psi' | H | \Psi \rangle = \int d\tau \Psi'^\dagger \tau_3 H \Psi = \int d\tau \Psi'^\dagger H^\dagger \tau_3 \Psi'$$

$$= \langle \Psi | H^\dagger | \Psi' \rangle^*$$

þetta $H = \tau_3 H^\dagger \tau_3$

passar líkaleikur

$\bar{p}^+ = \bar{p}$, en $\bar{p}^* = -\bar{p}$ puu s̄est ∂

$$H^*(e) = \frac{1}{2m} \left(-\bar{p} - \frac{e}{c} \bar{A}\right)^2 (\tau_3 + i\tau_2) + e\phi + mc^2 \tau_3$$

Einnig $\bar{\Psi}_c = \tau_1 \Psi^*$

puu m̄a finna ∂

charge conjugation

$$-i\hbar \partial_t \bar{\Psi}_c = H^*(-e) \bar{\Psi}_c$$

Frjals ögu

Bylgufall ~~staðad~~ á
"eimingar" þéttleika

$$\psi = \sqrt{\frac{mc^2}{E_p}} e^{i(\vec{p} \cdot \vec{r} - E_p t)/\hbar}$$

Jákvæð orka

Fyrir tveggja þátta KG-jöfnuna
föst

$$\Psi^{(+)}(\vec{r}, t) = \frac{1}{2} \frac{1}{\sqrt{E_p mc^2}} \begin{pmatrix} mc^2 + E_p \\ mc^2 - E_p \end{pmatrix} e^{\frac{i}{\hbar}(\vec{p} \cdot \vec{r} - E_p t)}$$

$$\Psi^{(-)}(\vec{r}, t) = \frac{1}{2} \frac{1}{\sqrt{E_p mc^2}} \begin{pmatrix} mc^2 - E_p \\ mc^2 + E_p \end{pmatrix} e^{-\frac{i}{\hbar}(\vec{p} \cdot \vec{r} - E_p t)}$$

Neikvæð orka

$$\Psi^{(+)} = \tau_1 \Psi^{(-)}$$

Atlitunum hveð gerist þegar $v/c \rightarrow 0$

$$E_p = \sqrt{c^2 p^2 + m^2 c^4} = mc^2 \sqrt{\frac{c^2 p^2}{m^2 c^4} + 1}$$

$$\approx mc^2 \left(1 + \frac{1}{2} \frac{p^2}{m^2 c^2} + \dots \right)$$

$$= mc^2 + \frac{1}{2} m v^2 + \dots$$

$$\Psi^{(+)} \rightarrow \begin{pmatrix} 1 \\ -\frac{v^2}{4c^2} \end{pmatrix} \dots$$

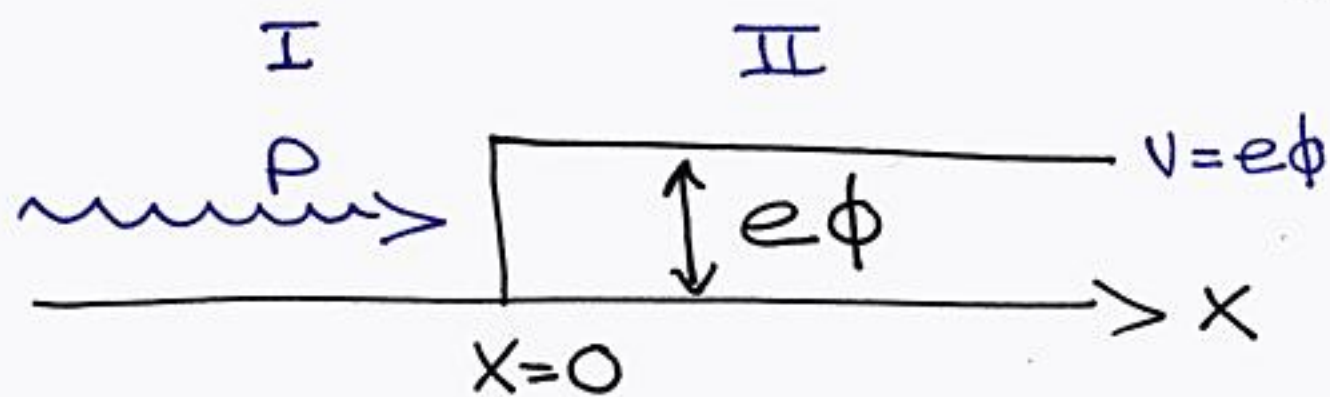
$$\Psi^{(-)} \rightarrow \begin{pmatrix} -\frac{v^2}{4c^2} \\ 1 \end{pmatrix} \dots$$

Bera saman við $\begin{pmatrix} \phi \\ \chi \end{pmatrix}$
Hverfandi lídir með
andhverfa hlöðlu

fyrir ϕ og χ^* fast
Schrödinger jöfnur fyrir
sind með e og $-e$

Mötsögu Kleins

Skodum árekskur
við þrep

KG-jafnan er þá

$$(i\hbar \partial_t - V)^2 \psi = m^2 c^4 \psi - c^2 \hbar^2 \partial_x^2 \psi$$

á svæði (I)

$$\psi_I = (a e^{i\frac{p}{\hbar}x} + b e^{-i\frac{p}{\hbar}x}) e^{-i\frac{E}{\hbar}t}$$

Innkoma frá vinstri

á svæði (II)

$$\psi_{II} = d e^{iKx} e^{-i\frac{E}{\hbar}t}$$

ψ og ψ' eru samfelld
í $x=0$

Þaða

$$\begin{pmatrix} \psi'_I \\ \psi_I \end{pmatrix}_{x=0} = \begin{pmatrix} \psi'_{II} \\ \psi_{II} \end{pmatrix}_{x=0}$$

sem getur

$$\frac{ia \frac{p}{\hbar} - ib \frac{p}{\hbar}}{a+b} = ik$$

$$\hbar(ka + kb) = pa - pb$$

$$(k\hbar + p)b = (p - k\hbar)a$$

einuig $a+b=d$ $\frac{\partial}{\partial a}$

$$\frac{d}{a} = \left(\frac{b}{a} + 1 \right)$$

$$\rightarrow \frac{b}{a} = \frac{p - k\hbar}{p + k\hbar}$$

$$\rightarrow \frac{d}{a} = \frac{2p}{p + k\hbar}$$

Hreyfjafnan getur

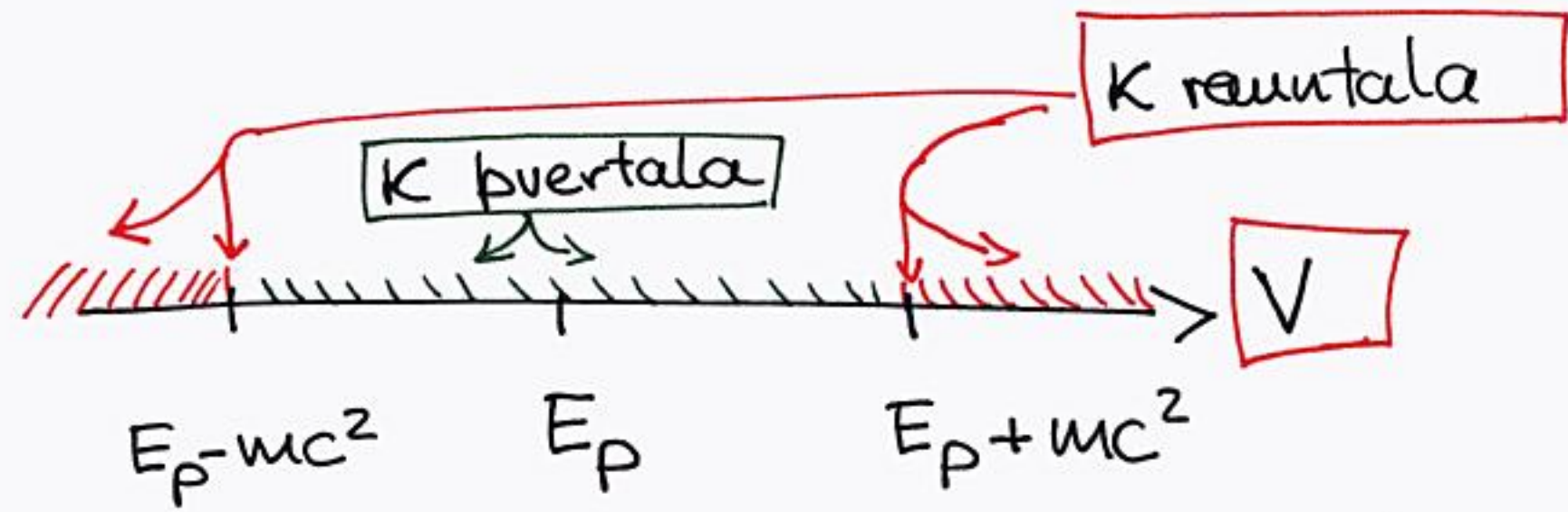
$$(E_p - v)^2 \psi = (m^2 c^4 + c^2 \hbar^2 k^2) \psi$$

$\frac{\partial}{\partial a}$

$$c^2 \hbar^2 k^2 = (E_p - v)^2 - m^2 c^4$$

$$k = \frac{\sqrt{(E_p - v)^2 - m^2 c^4}}{c \hbar}$$

Sköðum orkuskala

fyrir $E_p - V > mc^2$ þá ($V < E_p - mc^2$)

er K reuntala, hluti bylgja kemst áfram og hluti endurkastast
sama og fyrir Schrödingerjöfnuna

$$E_f \quad (E_p - V)^2 < m^2 c^4 \quad \text{se} \quad E_p - m c^2 < V < E_p + m c^2$$

(21)

$$K = i\kappa = i \frac{\sqrt{m^2 c^4 - (E_p - V)^2}}{\hbar c}$$

$$|\psi_{II}|^2 = |d|^2 e^{-2\kappa x}$$

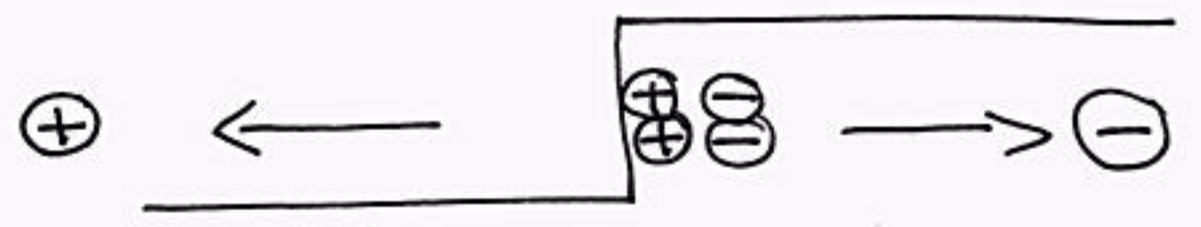
$$J = \frac{1}{2m c^2} \left\{ \psi^* (i\hbar \partial_t - V) \psi - \psi (-i\hbar \partial_t - V) \psi^* \right\}$$

$$= \frac{(E_p - V)}{m c^2} |d|^2 e^{-2\kappa x} \leftarrow \begin{array}{l} \text{dokumourlausu } i \\ \text{prepi} \end{array}$$

En tite slau er neikvæð seða jákvæð eftir því
 hvort $E_p > V$ eða $E_p < V$

Stærkt mætti $V > E_p + mc^2$

Bænumst við doftunum er lausu,
en k er rann-tala

Gröpuhræði bylgna $\bar{a}$ II

$v_g = \frac{\partial E_p}{\partial(\hbar k)}$ og $(E_p - V)^2 = m^2 c^4 + \hbar^2 c^2 k^2$

$\rightarrow v_g = \frac{c^2 \hbar k}{E_p - V}$

$E_p < V \rightarrow \underline{k < 0}$ til þess að
kæfa ströum til hægri

líkur $\bar{a}$ endurkastar til vinsti $|b|^2$

og $\frac{b}{a} > 1$

meira endurkastar
en kemur inn

$$g_{II} = \frac{1}{2mc^2} (\psi_{II}^* (i\hbar \partial_t - V) \psi_{II} - \psi_{II} (-i\hbar \partial_t - V) \psi_{II}^*)$$

$$= \frac{(E_p - V)}{mc^2} < 0 \quad \text{en} \quad g_I > 0$$

Vid þróskuldum myndast eindar-antaeindarpör

Antaeinstirnar dragast að hvaru mottinu!
vegna -eþ stöðuorku þeirra

I reum má sjá að hvert lítið motti blandar antaeinda þelti ím i ástöndum

Bundin ástand í Coulomb-mætti (π -p)

(24)

Bundin sind með jökvaða ortu

$$\rightarrow \psi(\vec{r}, t) = e^{-iEt/\hbar} \psi(\vec{r})$$

$$\left(i\hbar \partial_t + \frac{Ze^2}{r} \right) \psi(\vec{r}, t) = \left(m^2 c^4 - \hbar^2 c^2 \nabla^2 \right) \psi(\vec{r}, t)$$

Verður

$$\left(E + \frac{Ze^2}{r} \right) \psi(\vec{r}) = \left(m^2 c^4 - \hbar^2 c^2 \nabla^2 \right) \psi(\vec{r})$$

Gerum ráð fyrir

$$\psi(\vec{r}) = \sum_l R_l(r) Y_{lm}(\Omega)$$

Hleðslan

$$e g(r) = \frac{e(E - e\phi(r))}{mc^2} |\psi(r)|^2$$

Næri Kjarnannum p.s. $E < e\phi(r)$

er hleðslu þéttleikin með andhverfa
hleðslu

Mattid skautar rúmið!

er ekki heldur
Lorentz óbreytileg
framsetning mattis

$\frac{ze^2}{r}$ er ekki virka mattid
fyrir sína eind →
fjölenda fræði

.....
seinkun.....

Berum saman við
jöfnu Schrödingers

$$E' R_{l'} = - \frac{\hbar^2}{2m'} \frac{1}{r^2} \frac{d}{dr} \left(r^2 \frac{d}{dr} R_{l'} \right) + \frac{\hbar^2}{2m'} \frac{l'(l'+1)}{r^2} R_{l'} + \frac{Ze^2}{r} R_{l'}$$

Jöfnur hafa sömu gerð ef við margföldum
Schrödingur með $2m'$ og KG með -1
og samsömu

$$2m' = \frac{2E}{c^2}$$

$$2m'E' = \frac{E^2}{c^2} - m^2c^2$$

$$l'(l'+1) = l(l+1) - \left(\frac{Ze^2}{\hbar c} \right)^2$$

$$\rightarrow 2 \frac{EE'}{c^2} = \frac{E^2}{c^2} - m^2c^2 \quad (*)$$

Höfnum

$$\left(E + \frac{Ze^2}{r}\right)^2 \psi(\vec{r}) = (m^2 c^4 - \hbar^2 c^2 \nabla^2) \psi(\vec{r})$$

gerum ræð fyrir

$$\psi(\vec{r}) = \sum_l R_l(r) Y_{lm}(\Omega)$$

pá fast

$$\nabla^2 \psi = \sum_l \left\{ \frac{1}{r^2} \frac{d}{dr} \left(r^2 \frac{d}{dr} R_l \right) - \frac{l(l+1)}{r^2} R_l \right\} Y_{lm}(\Omega)$$

og því fyrir KG-jöfnuma (útþattum)

$$\left(E + \frac{Ze^2}{r}\right)^2 R_l - m^2 c^4 R_l + \hbar^2 c^2 \frac{1}{r} \frac{d}{dr} \left(r^2 \frac{d}{dr} R_l \right) - \frac{\hbar^2 c^2 l(l+1)}{r^2} R_l = 0$$

$$\Rightarrow \frac{\hbar^2}{r^2} \frac{d}{dr} \left(r^2 \frac{d}{dr} R_l \right) - \left(\frac{\hbar^2 l(l+1)}{r^2} - \frac{Ze^4}{r^2} \right) R_l + \frac{2EZe^2}{c^2 r} R_l + \left(\frac{E^2}{c^2} - m^2 c^2 \right) R_l = 0$$

eda

$$E' = \frac{E}{2} - \frac{m^2 c^4}{2E}$$

(28)

Vid þekkjum lausur Schrödingerjöfnu og vitum að

$$E' = - \frac{Z^2 e^4 m'}{2\hbar^2 (n')^2} = - \frac{Z^2 e^4}{2\hbar^2 (n')^2} \frac{E}{c^2}$$

$$\text{þar } 2m' = \frac{2E}{c^2}$$

Notum nú (*) til að fá

$$-2 \frac{Z^2 e^4}{2\hbar^2 (n')^2} \frac{E^2}{c^2} = E^2 - m^2 c^4$$

$$E = \frac{m c^2}{\left[1 + \frac{Z^2 e^4}{\hbar^2 (n')^2 c^2} \right]^{1/2}}$$

Þið höfðum líka $n' = l' + \nu + 1$, $\nu = 0, 1, 2, \dots$

en núna var

$$l'(l'+1) = l(l+1) - \left(\frac{ze^2}{\hbar c}\right)^2 = l(l+1) - z^2\alpha^2$$

þar sem $\alpha = \frac{e^2}{\hbar c}$ og

$$l' = -\frac{1}{2} \pm \sqrt{\left\{ \left(l + \frac{1}{2}\right)^2 - (z\alpha)^2 \right\}}$$

l' er þú ekki endilega heiltala, Leuz-vígur er ekki vordveittur, Coulomb-bractirker lokast ekki. Slysa margfeldni Schrödinger lýsinganna á Coulomb kerfinu er horfin

$$n' = \underbrace{(l+2)+1}_n + (l'-l) = n - \frac{1}{2} + \sqrt{(l+\frac{1}{2}) - (Z\alpha)^2} - l \quad (30)$$

Orkan er badi had noql $E = E(n, l)$

$$E = mc^2 \left\{ 1 + \frac{Z^2 e^4}{\hbar^2 c^2 \left[n - l + \sqrt{(l+\frac{1}{2}) - (Z\alpha)^2} \right]^2} \right\}^{-1/2}$$

ada ef $Z\alpha \ll 1$

$$E(n, l) \approx mc^2 - \frac{mZ^2 e^4}{2\hbar^2 n^2} \left\{ 1 + \frac{Z\alpha^2}{n^2} \left(\frac{n}{l+1/2} - \frac{3}{4} \right) + \dots \right\}$$

ef $Z\alpha < l + \frac{1}{2}$

$$E_f \quad z_k > \frac{1}{2}$$

$$\text{p. e.} \quad z_{\frac{1}{137}} > \frac{1}{2}$$

(31)

skipti $\frac{l(l+1) - (z_k)^2}{r^2}$ um forværti

eindi krapa um z mæjuna . . . . .

Væntar endalega stóð kykva og
áhrif tómarúmsstautura

lesid sjölf um markgildid á KG
þegar $v/c \rightarrow 0$ og um stöðvar
vixlverkamir

TT-útdrinda atóm sýna afstöð krif um 1%
tömrumsstættum $\sim$ 0,5%

$$i\hbar \partial_t \psi(\mathbf{r}, t) = \int d\mathbf{r}' K(\mathbf{r} - \mathbf{r}') \psi(\mathbf{r}', t)$$

með Coulomb mætti var sum innan
málmæta -----

Jafna Diracs

$$E_{KG} = E(n, l)$$

$$\Delta E = E(n, l^{\max}) - E(n, l^{\min})$$

$$\sim \frac{1}{n^3} \frac{n - \frac{1}{2}}{n - 1}$$

Stærna eru í tilræmnum fjö - H-atom

Skodum þú oftur

$$H'' = \sqrt{c^2 p^2 + m^2 c^4}$$

með $H\psi = -i\hbar \partial_t \psi$

Er hægt að krefjast $H = c \vec{\alpha} \cdot \vec{p} + \beta m c^2$

þ. a. $H^2 = c^2 p^2 + m^2 c^4$

og $\vec{\alpha}$ og β eru virkjavör

$$\underline{Ej} \quad \underline{H^2 = c^2 p^2 + m^2 c^4}$$

Gerum þá ráð fyrir að

$$H = c \bar{\alpha} \cdot \bar{p} + \beta m c^2$$

þar sem $\bar{\alpha}$ og β eru virkjar

þá fast

$$H^2 = (c \alpha_x p_x + c \alpha_y p_y + c \alpha_z p_z + \beta m c^2) \cdot (c \alpha_x p_x + c \alpha_y p_y + c \alpha_z p_z + \beta m c^2)$$

Hér er notað
að $p_x p_y = p_y p_x$

$$= c^2 (\alpha_x^2 p_x^2 + \alpha_y^2 p_y^2 + \alpha_z^2 p_z^2) + \beta^2 m^2 c^4$$

$$+ c^2 (\alpha_x \alpha_y + \alpha_y \alpha_x) p_x p_y + c^2 (\alpha_x \alpha_z + \alpha_z \alpha_x) p_x p_z$$

$$+ c^2 (\alpha_y \alpha_z + \alpha_z \alpha_y) p_y p_z + m c^3 \left\{ (\beta \alpha_x + \alpha_x \beta) + (\beta \alpha_y + \alpha_y \beta) + (\beta \alpha_z + \alpha_z \beta) \right\}$$

Til þess að fá $H^2 = c^2 p^2 + m^2 c^4$
verður að gúta

$$\alpha_x^2 = \alpha_y^2 = \alpha_z^2 = \beta^2 = 1$$

$$\alpha_i \alpha_j + \alpha_j \alpha_i = 0 \quad i \neq j$$

$$\beta \alpha_i + \alpha_i \beta = 0$$

Öháð hlutum $\rightarrow$ virkjanir
geta verið fylki

Nú eru fleiri en ein leið
að velja $\bar{\alpha}$ og β , en við
reynum hér

Pauli fylki

$$\alpha_i = \begin{pmatrix} 0 & \sigma_i \\ \sigma_i & 0 \end{pmatrix} \quad \beta = \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & -1 \end{pmatrix}$$

4x4 fylki

Hreytjafnan er því

$$i \hbar \partial_t \psi = -i \hbar \bar{\alpha} \cdot \nabla \psi + \beta m c^2 \psi$$

með ψ sem 4x1 fylki

Jafna Diracs

því verður

(36)

$$-i\hbar\partial_t\psi^\dagger = i\hbar\bar{\nabla}\psi^\dagger\cdot\bar{\alpha}^\dagger + mc^2\psi^\dagger\beta^\dagger$$

en $\alpha^\dagger = \alpha$ og $\beta^\dagger = \beta$

því getum við strax skadad samfelldnijöfnuna

$$i\hbar\partial_t(\psi^\dagger\psi) = -i\hbar\left\{\psi^\dagger\bar{\alpha}\cdot\bar{\nabla}\psi + \bar{\nabla}\psi^\dagger\cdot\bar{\alpha}\psi\right\} + mc^2\left\{\psi^\dagger\beta\psi - \psi^\dagger\beta\psi\right\}$$

$\underbrace{\hspace{10em}}_{=0}$

eda

$$i\hbar\partial_t\rho(\mathbf{r},t) = -i\hbar\bar{\nabla}\cdot(\psi^\dagger\bar{\alpha}\psi)$$

Þerum samann við

$$\partial_t \rho + \nabla \cdot \vec{j} = 0$$

tíð þess að fá

$$\vec{j} = c \psi^\dagger \vec{\alpha} \psi, \quad \rho = \psi^\dagger \psi \geq 0$$

fyrir Lorentz-öbreytanlega
framsætningu er oft skrifað

$$\beta = \gamma^0 \quad x^0 = ct$$

$$\beta \alpha^i = \gamma^i, \quad \beta^2 = 1$$

eda ↗

$$i\hbar c \sum_{\mu=0}^3 \gamma^\mu \frac{\partial}{\partial x_\mu} \psi - mc^2 \psi = 0$$

$$i\hbar \gamma^0 c \frac{\partial}{\partial x_0} \psi = -i\hbar c \sum_{i=1}^3 \gamma^i \frac{\partial}{\partial x_i} \psi + mc^2 \psi$$

एदा

$$i\hbar \gamma^\mu \frac{\partial}{\partial x_\mu} \psi - mc\psi = 0$$

एदा

$$i\hbar \gamma^\mu \partial_\mu \psi - mc\psi = 0$$

एदा

$$\gamma^\mu p_\mu \psi + mc\psi = 0$$

$$\{\gamma^\mu p_\mu + mc\} \psi = 0$$

एदा
मेद
मेद

$$\gamma^\mu p_\mu = \not{p}$$

$$\{\not{p} + mc\} \psi = 0$$

$$\alpha_i \alpha_j + \alpha_j \alpha_i = 2\delta_{ij}$$

$$\beta^2 = 1, \quad \beta \alpha_i + \alpha_i \beta = 0$$

$$\gamma_0^2 = 1$$

og

$$\gamma^i \gamma^j + \gamma^j \gamma^i = \beta \alpha^i \beta \alpha^j + \beta \alpha^j \beta \alpha^i$$

$$= -\alpha^i \beta^2 \alpha^j - \alpha^j \beta^2 \alpha^i = -(\alpha^i \alpha^j + \alpha^j \alpha^i) = -2\delta_{ij}$$

~~og~~ $\gamma^i \gamma^0 + \gamma^0 \gamma^i = -2\delta_{0i}$

og for

$$\gamma^\mu \gamma^\nu + \gamma^\nu \gamma^\mu = 2g^{\mu\nu}$$

med

$$g^{\mu\nu} = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & -1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & -1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & -1 \end{pmatrix}$$

frjálseind — hraði

40

$$i\hbar \dot{\mathbf{r}} = [\mathbf{F}, \mathbf{H}]$$

eitt hnit

$$i\hbar \dot{x} = [x, \mathbf{H}] = [x, -i\hbar c \{ \alpha_x \partial_x + \alpha_y \partial_y + \alpha_z \partial_z + \beta m c^2 \}]$$

$$= i\hbar c \alpha_x, \quad \dot{y} = c \alpha_y, \quad \dot{z} = c \alpha_z$$

því sést að

$$|\dot{x}| = c \cdot (\text{eigingildi } \alpha_x)$$

$$|\alpha_x - \lambda \mathbf{I}| = 0 \rightarrow \lambda = \pm 1 \quad \text{og því } \dot{x} = \pm c$$

Athugum $\ddot{x}$

$$\frac{1}{c} i\hbar \dot{x}_x = \frac{1}{c} [x_x, H] = \frac{2x_x}{c} (H - x_x c p_x)$$

Þá

$$i\hbar \dot{x}_x = 2x_x H - 2p_x c$$

Einnig höfum við fyrir fjálsa sénd

$$i\hbar \dot{H} = [H, H] = 0, \quad i\hbar \dot{p}_x = [p_x, H] = 0$$

og því fast

$$i\hbar \ddot{x}_x = 2\dot{x}_x H$$

Sem gefur

$$\dot{x}_x(t) = \dot{x}_x(0) e^{-\frac{2iHt}{\hbar}}$$

Notum

$$i\hbar \dot{X}_x = \dot{X}_x(0) e^{-\frac{2iHt}{\hbar}} = 2X_x H - 2P_x C$$

sem við sumum við hl þá fá

$$X_x = P_x C H^{-1} + \frac{1}{2} i\hbar \dot{X}_x(0) e^{-\frac{2iHt}{\hbar}} H^{-1}$$

Adur höfum við $i\hbar \dot{x} = i\hbar C X_x$ þú fast

$$\dot{x} = C^2 P_x H^{-1} + \frac{C}{2} i\hbar \dot{X}_x(0) e^{-\frac{2iHt}{\hbar}} H^{-1}$$

og heildar

$$X(t) = C^2 P_x H^{-1} t - \frac{\hbar^2 \dot{X}_x(0) C}{4} e^{-\frac{2iHt}{\hbar}} H^{-2} + \text{fastar}$$

↑
hreyfing
rafenda

↑
flökt vegna mc^2
gefur hraðan c

Zitter-
bewegung

Rafsegulsvid + Dirac

M~~er~~ venjulegum tenglum vid rafsegulsvid er Dirac jafnan

$$\{i\hbar\partial_t - e\phi\}\bar{\Psi} = \left\{c\bar{\alpha}\cdot\left(\frac{\hbar}{i}\vec{\nabla} - \frac{e}{c}\vec{A}\right) + \beta mc^2\right\}\bar{\Psi}$$

→ vigursvidið tengist beint innri fréðisgráðum
→ $g = 2$ má tekið til

Öafstæð æðfella

Ef við tökum með

$$\psi = \begin{pmatrix} \varphi \\ \chi \end{pmatrix} \text{ p.s. } \varphi \text{ og } \chi$$

eru tveggja þátta spinorar
fast

$$i\hbar \partial_t \begin{pmatrix} \varphi \\ \chi \end{pmatrix} = c \left(\frac{\hbar}{i} \nabla - \frac{e}{c} \vec{A} \right) \cdot \begin{pmatrix} 0 & \tau \\ \tau & 0 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} \varphi \\ \chi \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & -1 \end{pmatrix} mc^2 \begin{pmatrix} \varphi \\ \chi \end{pmatrix} + e\phi \begin{pmatrix} \varphi \\ \chi \end{pmatrix}$$

Þá fæst tvö þattina

$$i\hbar \partial_t \varphi = c \left\{ \frac{\hbar}{i} \nabla - \frac{e}{c} \vec{A} \right\} \cdot \vec{\tau} \chi + (e\phi + mc^2) \varphi$$

$$i\hbar \partial_t \chi = c \left\{ \frac{\hbar}{i} \nabla - \frac{e}{c} \vec{A} \right\} \cdot \vec{\tau} \varphi + (e\phi - mc^2) \chi$$

Víð búumst við $\psi \sim e^{-i mc^2 t/\hbar}$. Þetta er með
mættu lögri tíðni en $mc^2/\hbar$

$$\rightarrow i\hbar \partial_t \chi \approx mc^2 \chi + \dots$$

og þú býður seinni jafnan

$$mc^2 \chi = c \left\{ \frac{\hbar}{i} \nabla - \frac{e}{c} \bar{A} \right\} \cdot \tau \psi - mc^2 \chi$$

Beitum henni í þeirri fyrri $\rightarrow$

$$i\hbar \partial_t \psi = \frac{1}{2m} \left[\left(\frac{\hbar}{i} \nabla - \frac{e}{c} \bar{A} \right) \cdot \bar{\tau} \right]^2 \psi + (e\phi + mc^2) \psi$$

Nú gældir einnig að

$$(\bar{A} \cdot \bar{\tau})(\bar{B} \cdot \bar{\tau}) = (\bar{A} \cdot \bar{B}) + i\bar{\tau} (\bar{A} \times \bar{B})$$

þú fóst

$$\left\{ \left(\frac{\hbar}{i} \nabla - \frac{e}{c} \bar{A} \right) \cdot \vec{c} \right\}^2 = \left(\frac{\hbar}{i} \nabla - \frac{e}{c} \bar{A} \right)^2 \varphi - \frac{e\hbar}{c} \vec{c} \cdot (\nabla \times \bar{A} + \bar{A} \times \nabla) \varphi$$

$$\begin{aligned} \text{en } \nabla \times (\bar{A} \varphi) + \bar{A} \times (\nabla \varphi) &= \varphi (\nabla \times \bar{A}) + \underbrace{(\nabla \varphi) \times \bar{A} + \bar{A} \times (\nabla \varphi)}_{= 0} \\ &= \vec{B} \varphi \end{aligned}$$

og þess vegna

$$i\hbar \partial_t \varphi = \frac{1}{2m} \left\{ \frac{\hbar}{i} \nabla - \frac{e}{c} \bar{A} \right\}^2 \varphi - \frac{e\hbar}{2mc} \nabla \cdot \vec{B} \varphi + (e\phi + mc^2) \varphi$$

sem er jafna Paulis fyrir 1/2-spuna, nema

$$\frac{1}{2} g \mu_B \nabla \cdot \vec{B}$$

$$\mu_B = \frac{e\hbar}{2mc}$$

$$\rightarrow \boxed{g = 2}$$

i tómarúmi
án rúm-
skautunar

$$\vec{S} = \frac{\hbar}{2} \vec{\sigma}$$

þegar öafstöða aðfella er atþingud hefur
fast + o(v²/c²)

$$i\hbar\partial_t\bar{\Psi} = \left\{ mc^2 + \frac{1}{2m} (\bar{p} - \frac{e}{c}\bar{A})^2 - \frac{p^4}{8m^3c^2} \right\} \bar{\Psi}$$

$$- \left\{ \frac{e\hbar}{2mc} \nabla \cdot \bar{B} + \frac{e\hbar}{4m^2c^2} \nabla \cdot (\bar{E} \times \bar{p}) \right\} \bar{\Psi}$$

Zeeaman

spuna-brautar

$$+ \left\{ e\phi + \frac{\hbar^2}{8m^2c^2} (\nabla^2 e\phi) \right\} \bar{\Psi}$$

↑
ður Darwins

$$e\phi(r+\delta r) \approx e\phi(r) + \frac{1}{6} (\delta r)^2 \nabla^2 e\phi(r) = e\phi(r) + \frac{1}{6} \frac{\hbar^2}{m^2c^2} \nabla^2 e\phi(r)$$

↑ "sumrja út" . . . . . !

lesa själv om vetnis atomid, par fast

(48)

$$E = mc^2 \left\{ 1 + \frac{(ze^2/\hbar c)^2}{\left[n-j-\frac{1}{2} - \sqrt{\left(j+\frac{1}{2}\right)^2 - \left(\frac{ze^2}{\hbar c}\right)^2} \right]^2} \right\}^{-1/2}$$

med $j = \frac{1}{2}, \frac{3}{2}, \frac{5}{2}, \dots$ $n = 1, 2, \dots$

$$E_D = mc^2 \left\{ 1 - \frac{\alpha^2}{2n^2} - \frac{\alpha^4}{2n^4} \left(\frac{n}{|k|} - \frac{3}{4} \right) + o(\alpha^6) \right\}$$

$$E_{KG} = mc^2 \left\{ 1 - \frac{\alpha^2}{2n^2} - \frac{\alpha^4}{2n^4} \left(\frac{n}{l+\frac{1}{2}} - \frac{3}{4} \right) + \dots \right\}$$

$n = s-1 + |k|$ $k = \mp 1, \pm 2, \dots$ ~~$j = |k| - \frac{1}{2}$~~

$s = 1, 2, \dots$ $\min(k) = 1$ $\max(k) = n$

$$\Delta E_{KG} = E(n, \max(l)) - E(n, \min(l)) = \frac{m c^2 \alpha^4}{n^3} \frac{n-1}{n-1/2}$$

$$\Delta E_{Sch} = 0$$

$$\Delta E_D = E(n, \max(k)) - E(n, \min(k)) = \frac{m c^2 \alpha^4}{2n^3} \frac{n-1}{n}$$

